

פני שבת נקבלה

קידוש במקום סעודה

הרב אלישע אבינר

פסחים דף ק ב

אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת. אמר רב: ידי יין - לא יצאו, ידי קידוש - יצאו. ושמואל אמר: אף ידי קידוש לא יצאו. אלא לרב, למה ליה לקדושי בביתיה? - כדי להוציא בניו ובני ביתו. ושמואל, למה לי לקדושי בבי כנישתא? - לאפוקי אורחים ידי חובתן, דאכלו ושתו וגו' בבי כנישתא. ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: אין קידוש אלא במקום סעודה. סבור מינה: הני מילי - מבית לבית, אבל ממקום למקום בחד ביתא - לא. אמר להו רב ענן בר תחליפא: זימנין סגיאיין הוה קאימנא קמיה דשמואל, ונחית מאיגרא לארעא, והדר מקדש. ואף רב הונא סבר: אין קידוש אלא במקום סעודה. דרב הונא קדיש, ואיתעקרא ליה שרגא, ועיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה דהוה שרגא, וקדיש וטעים מידי. אלמא קסבר: אין קידוש אלא במקום סעודה. ואף רבה סבר: אין קידוש אלא במקום סעודה. דאמר אביי: כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן: טעימו מידי, דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא, ולא מקדש לכו בבית אכילה, ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה.

רשב"ם שם

שקידשו בבהכ"נ. הוא קידוש שמקדש שליח ציבור בלילי שבתות וימים טובים בבהכ"נ:

ידי קידוש יצאו. אף על פי שלא שתו דקי"ל דהמקדש צריך שיטעמו אם לא טעם אלא א' מהם יצאו כולן ידי חובתן כדמוכח בעירובין בשילהי בכל מערבין (ד' מ ב) ומיהו לכתחלה צריך שיטעמו כולן ולא צריכין תו לאקדושי בביתן דלא בעי רב קידוש במקום סעודה הלכך אף על גב דלא אכלי בבית הכנסת נפקי:

ידי יין לא יצאו. שאם יש להם יין בביתם לשתות חייבין לברך בפה"ג שאינן פטורין בברכת הכוס של שתיית יין ששתו בבהכ"נ מאחר שעקרו ממקומן דה"ל היסח הדעת וצריך לברך אבל המקדש בביתו על שולחנו בשבת א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שהרי פטורין יין שלפני הסעודה כדתנן בכיצד מברכין (ברכות ד' מ א) בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון ומוקי לה בגמרא [שם ב] בשבתות ובימים טובים הואיל ואדם קובע סעודתו על היין:

אף ידי קידוש לא יצאו. כדפרשינן טעמיה לקמיה אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא. אי נמי סברא היא מדאיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן (דף קו א) זוכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב:

אין קידוש אלא במקום סעודה. ואם קידש ולא סעד באותו מקום לא יצא ידי קידוש:

ה"מ. דאין קידוש אלא במקום סעודה אלא מבית לבית אבל ממקום למקום מבית לעליה א"צ לחזור ולקדש:

דף מקורות

איתעקרא ליה שרגא. נפל הנר וכבה קודם שאכל: לבי גנגא דרבה בריה. בית חופת בנו שהיו שם נרות דולקין בבית המשתה: מר. רבה: כי הוה מקדש. ואנו רוצין היינו ליפטר משם ולילך לביתנו: דילמא מיתעקרא לכו שרגא. ולא תאכלו ואפי' אתם הולכין לישן בלא אכילה בקידוש דהכא לא נפקיתו ידי קידוש כו':

רא"ש

דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תהא קריאה.

ר"ן על הרי"ף

אף ידי קדוש לא יצאו. דס"ל לשמואל דאין קדוש אלא במקום סעודה וכתב רב אחא ז"ל דטעמיה מדכתיב וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם תהא עונג:

ושמעין תו מעובדא דאביי ורבה דלא תימא כי אמר שמואל אין קדוש אלא במקום סעודה ה"מ דוקא כשסועד במקום אחר אבל כשאינו סועד כלל ידי קדוש יצא דליתא אלא כל שלא אכל לא יצא ידי קדוש כלל ובגמ' נמי משמע דמי שקדש בבית אחר אף על פי שדעתו בשעת קדוש לאכול שם כיון שלאחר כך לא אכל לא מיקרי קדוש במקום סעודה וצריך לחזור לקדש:

בית הבחירה

זה שביארנו שאין קידוש אלא במקום סעודה לא סוף דבר בשדעתו לאכול במקום אחר אלא אפי' מי שלא הי' דעתו לאכול כלל אין קידוש [שלן] כלום ולא יצא ידי קידוש והוא שאמרו אמר אביי כי הוינן בי מר הוה מקדש לן ואמר לן טעימו מידי הכא דלמא אדעייליתו לביתייכו מתעקרא לכו שרגא ולא מתאכיל לכו ר"ל שלא תהא דעתכם נוחה לקביעות סעודה ותלכו לשכב בלא אכילה ובקדושה דהכא לא נפקיתו שאין קידוש אלא במקום סעודה אלמא אף בלא אכילה כלל אין יוצאין בקידוש. ומ"מ דוקא בזמן שדעתם לאכול ואירעה סיבה שמפקעת אכילתם. אבל כל שאין דעתם לאכול ודאי מקדשין בלא אכילה ויוצאין.

אלא שגדולי הרבנים מפרשים שאף בשאין דעתם לאכול אין הקדוש מוציא בלא סעודה.

ברכי יוסף או"ח סימן רעב שיורי ברכה

וראית בספר הבתים כ"י שער א' מבית מנוחה שכתב ז"ל, יש מן הגדולים שכתב מי שאין דעתו לאכול בלילי שבת מקדש על היין ואעפ"י שאין שם סעודה, שאין מבטלין הקדוש מפני הסעודה, ויש מי שכתב שאין מקדש אלא אם כן יטעום כזית, וזה נראה עיקר, עכ"ל.

רא"ש סימן ה

ומהשתא הוי ברכה לבטלה אם אין שם אורחין וה"ר יונה פירש דאינה ברכה לבטלה דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן ואסמכוה רבנן אקראי וקראת לשבת עונג. ועיקר הקידוש מן התורה הוא כדכתיב זכרהו על היין בכניסה. הלכך כיון שיש בני אדם שאינם יודעים לקדש נהגו לקדש בבית הכנסת כדי שיצאו ידי קידוש מן התורה. והא

דף מקורות

דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו דמשמע שאינו קידוש כלל. וכן הא דאמר רבה ובקדושה דהכא לא נפקיתו. ועוד קשה מאי קאמר לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא נימא להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו. ובין רב ושמואל תרווייהו סבירא להו ידי יין לא יצאו ותניא כוותיהו דתניא שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך. וכן הלכתא:

רי"ף מסכת פסחים דף כ ב

גמרינן מינה דהיכא דגמור סעודתייהו מקמי דקדיש יומא ואדמשו ידייהו קדיש יומא מקדמינן ומברכינן ברכת המזון על כוס ראשון ואחר כך אומר קידוש היום על כוס שני

רא"ש סימן ז

ותמיה לי לדברי רב אלפס דע"כ צריך לאכול מיד אחר הקידוש אליבא דשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה דסעודה שאכל אינה מועלת להחשיב קידוש במקום סעודה, וכיון דצריך לאכול מיד ברכת המזון למה לי לפרוס מפה ולקדש אף על גב דמשו ידייהו ואיתסר להו למיכל. הא קי"ל דהב לן ונברייך אין צריך לברך בהמ"ז וסגי בפריסת מפה וקידוש והמוציא.

ואם הוא סובר דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שהיתה הקריאה במקום עונג ואף על גב דלא היתה לכבוד שבת לא מסתבר לי טעמיה בהאי

ר"ן על הרי"ף

כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום. ואף על פי שאינו אוכל כלל לאחר קידוש היום כיון שגמרו שם סעודתם מקום סעודה מיקרי:

בית הבחירה

אלא שגדולי הרבנים מפרשים שאף בשאין דעתם לאכול אין הקדוש מוציא בלא סעודה. ומ"מ אף לדעתם כל שאכל מבעוד יום וגמר בשעה שקידש היום והפסיק לקידוש כבר ביארנו למעלה הואיל ואכל שם ברשות ועדיין לא סלק יכול לקדש.

שו"ת הר צבי אורח חיים א סימן קסג

קדש ואכל ואח"כ הקיא אי הוי קבמ"ס.

ואשר לשאלתו אם יצא בזה יד"ח קדוש במקום סעודה, הנה המקור של קדוש במקום סעודה כתב הרשב"ם בפסחים (קא ע"א) שהוא מן הכתוב וקראת לשבת עונג - במקום עונג שהוא הסעודה שם תהא הקריאה של קידוש, ולענין סעודת שבת ויו"ט מבואר בכת"ס (או"ח סימן צו) שאם אכל חצי זית והקיא וחזר ואכל וכו' אין יוצא בזה סעודת שבת משום דכתיב בהו עונג ואין כאן עונג, ולפי"ז יש לדון גם באכל שיעור שלם והקיא שלא יצא בזה דאפשר שזה לא נקרא עונג וממילא דלא נחשב קדוש במקום סעודה, אא"כ כשהוא שבע בשעת הקדוש ורק אז הוי קדוש במקום עונג.

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

וקצת יש להביא ראיה שעיקר קדוש במקום סעודה הוא שיהא שבע בשעת הקדוש, מהא שכתב המחבר (סימן רעא סעיף ו): אם גמר סעודתו וקדש היום קודם שיברך ברהמ"ז, יברך בהמ"ז על כוס ראשון ואח"כ יאמר קדוש היום וכו' וכתב שם הרמ"א: ויש מחלוקת אם צריך לאכול מעט אחר קדוש, דהיינו שיש אומרים דמכיון שאכל מתחילה הוי קדוש במקום סעודה ושוב א"צ לאכול אף שהסעודה היתה של חול, נחשבת לקדוש במקום סעודה, הרי שלי"א אלו, עיקר קדוש במקום סעודה הוא, שיהא שבע בשעת הקדוש, וכל שהוא שבע בשעת הקדוש, נחשב הקדוש במקום עונג, אף שהאכילה היתה בחול, ומזה יש ללמוד קצת גם לאידך גיסא שאם הוא לא שבע כגון שהקיא אעפ"י שאכל לא נקרא קדוש במקום ענג, ואין כאן קדוש במקום סעודה.

שו"ת עין יצחק ח"א או"ח סימן יב

ב"ה חודש שבט תרי"ח לפ"ק אל כבוד הרב הג' וכו'.

לדעתי יש להוכיח כשיטת השלטי גבורים [= פירות אף הם סעודה]. דהא עיקר הטעם דבעינן קידוש במקום סעודה הוא כמש"כ הרשב"ם... ומצינו בביצה (דף לד ב) דשבת קובעת למעשר משום דכתיב וקראת לשבת עונג ומה"ט אף בפירות קובע למעשר... הרי דאף אכילת פירות בשבת מקרי עונג להיות קובע למעשר ומשום הך קרא דוקראת לשבת עונג. א"כ ה"ה דמקרי עונג גבי קידוש במקום סעודה דהא מחד קרא קא נפקי. א"כ שיטת הש"ג יש לה יסוד וזהו שכתב הש"ג דכל סעודת שבת נחשבת קבע. וכוונתו להך דביצה הנ"ל דחזינן דגם אכילת פירות הוי בכלל עונג...

ב. ואפשר דהטור ושו"ע דכתבו אבל פירות לא טעמם דס"ל כטעם השני שכתב הרשב"ם בפסחים שם דלכן בעו קידוש במקום סעודה דכיון דאיקבע קידוש על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה איקבע דחשוב עכ"ל הרשב"ם. ולהך טעמא י"ל דבעינן דוקא סעודה גמורה מה שיוצאין בו משום סעודת שבת בזה דוקא יוצא משום קידוש במקום סעודה משא"כ במה שאינו יוצא בו משום סעודת שבת ממילא אינו יוצא בו משום קידוש במקום סעודה.

אך באמת ז"א ברור. דלפ"ז לא יהיו יוצאין ביין משום מקום סעודה דהא אינו יוצא ביין משום סעודת שבת. ועיי' במג"א סי' רע"ג ס"ק י"א. וכיון דחזינן דעיקר טעמא דקידוש במקום סעודה הוא כפי מש"כ הרשב"ם מתחילה משום וקראת לשבת ענג. ועיין בט"ז או"ח סי' רס"ט וכן כתבו הרבה פוסקים. דאילו לטעם השני של הרשב"ם לא יהיו יוצאין ביין כנ"ל. א"כ הדעת נוטה לפ"ז כמש"כ הש"ג דאף בפירות יוצאין. וראיתי בחיי אדם שכתב דבעת הדחק יכולין לסמוך על הש"ג והביא כן בשם אל"י רבא. וחפשי בס' אל"י רבא בכל הסימן הנ"ל ולא מצאתי. ואדרבה משמע דס"ל כשיטת הטור ושו"ע דאינו יוצא בפירות. ועכ"ז נראה לי להכריע ג"כ כהחיי אדם דבעת הדחק יכולין לסמוך על הש"ג דיוצא בפירות ביום משום קידוש במ"ס.

הגדרת מקום הסעודה

תוספות פסחים דף ק ב

ידי קידוש יצאו - ואין לומר במקדש כאן על דעת שרוצה לאכול במקום אחר מודא שמואל דיש קידוש והא דפליגי בסתמא, מדפריך 'ולשמואל למה לי לקדושי בני כנישתא'. ומיהו ממקום למקום בבית אחד כגון מאיגרא לארעא נראה דמודא שמואל אם קידש באיגרא כדי לאכול בארעא דחשיב קידוש במקום סעודה. וכן מוכח בירושלמי דקאמר רבי יעקב בשם

דף מקורות

שמאל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש. ר' אחא בשם ר' אושעיא אמר רב מי שסוכתו עריבה עליו מקדש ליל י"ט האחרון בביתו ועולה ואוכל בסוכתו. א"ר בון ולא פליגי מאי דאמר רב בשלא היה בדעתו לאכול בבית שקידש ומאי דאמר שמואל בשהיה בדעתו לאכול בבית שקידש. והא דקאמר ולא פליגי היינו ממקום למקום בחד בית ולא דוקא נקט בירושלמי קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר ויתיישב שלא יחלוק הירושלמי עם הש"ס שלנו.

ר"ן על הרי"ף

שמעין שהמקדש בבית זו ובשעת קדוש דעתו לאכול בבית אחר לא יצא אף על גב דבירושלמי בפרק כיצד לא משמע הכי דגרסי' התם... אמר רבי אבין לא פליגין דמר רבי אושעיא היה דעתו לאכול בבית אחר כלומר שתחלה כשקדש בבית זה היה דעתו לאכול בסוכתו, דמר שמואל [כשלא] היה דעתו לאכול בבית אחר. משמע מיהא דכי אמר שמואל אין קדוש אלא במקום סעודה דוקא כשהיה דעתו מתחלה לאכול בבית שקדש ונמלך אבל כשהיה בדעתו מתחלה לאכול בבית אחר לא. ולפום סוגיין לא משמע הכי וכדכתיבנא.

ואיכא מ"ד דכי איתמר בירושלמי דהיכא שהיה דעתו מתחלה לאכול במקום אחר מהני ה"מ מבית לסוכה דהוה ליה כמארעא לאגרא ומפינה לפינה דלא הוי שנוי כולי האי. וכי משמע מגמ' דילן דלא מהני ה"מ מבית לבית. ולא נהירא דכיון דלענין קדוש דיניה מפינה לפינה כמבית לבית ליכא לאפלוגי ביניהו. ותו דבשלמא מארעא לאגרא חזו אהדדי אבל בסוכה מי לא עסקינן דביתו כאן וסוכתו במקום אחר דהוה ליה מבית לבית. אלא ודאי דירושלמי פליגא ואנן כגמרא דידן נקטינן:

שולחן ערוך או"ח סימן רעג סעיף א

אין קידוש אלא במקום סעודה, ובבית אחד מפנה לפנה חשוב מקום אחד, שאם קידש לאכול בפנה זו ונמלך לאכול בפנה אחרת, אפי' הוא טרקלין גדול, א"צ לחזור ולקדש. הגה: ומבית לסוכה חשוב כמפנה לפנה (מרדכי פ' ע"פ) וי"א שכל שרואה מקומו, אפילו מבית לחצר, א"צ לחזור ולקדש. וי"א שאם קידש במקום אחד על דעת לאכול במקום אחר, שפיר דמי (וע"ל ריש סי' קע"ח), והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד, כגון מחדר לחדר או מאגרא לארעא, (וכן עיקר).

משנה ברורה סימן רעג ס"ק ג

ונמלך לאכול וכו' - ומ"מ לכתחלה טוב שלא לסור ממקום שקידש דהא יש מחמירין גם במפנה לפנה אם לא שהיתה דעתו בעת שקידש לאכול בפנה אחרת אז מסתברא דאין להחמיר בזה:

ביאור הלכה

וכן עיקר - ומ"מ לכתחלה לא יעשה כן אלא במקום דוחק דהא המ"א בסק"א מחמיר לכתחלה אפילו במפנה לפנה ונהי דשם כתבנו דמסתברא דאין להחמיר בזה [עיין בשה"צ] מ"מ לענין מחדר לחדר בודאי נכון לחוש לכתחלה לדעת הר"ן שמחמיר בזה מיהו אם גם רואה מקומו נראה דיש להקל אפילו לכתחלה אם דעתו לזה בעת הקידוש:

דף מקורות

משנה ברורה סימן רעג ס"ק ו

שכל שרואה מקומו - שכיון שיכול במקום הסעודה לראות את המקום שקידש אפילו דרך חלון ואפילו רק מקצת מקומו חשיב הכל כמקום אחד:

משנה ברורה סימן רעג ס"ק ז

אפילו מבית לחצר - וה"ה מבית לבית אם רואה מקומו ואין שביל היחיד קבוע בימות החמה ובימות הגשמים מפסיק ביניהן. ואין לסמוך על דעת הי"א הזה רק לענין דיעבד בשעת הדחק שלא יכול לסעוד במקום הקידוש אבל בלא"ה יזהר מאד שלא להקל מבית לבית ע"י ראית המקום כי יש אחרונים שמחמירין אפילו דיעבד: